

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРИРОДНИЙ ГАЗ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Ринок природного газу є однією з найважливіших складових паливно-енергетичного комплексу, стан розвитку якого впливає не тільки на енергетичну безпеку будь-якої країни, але й на її політичну та економічну незалежність. Міжнародне енергетичне агентство (МЕА), Всесвітня енергетична рада (World Energy Council, WEC), енергетичні гіганти Shell та ExxonMobil прогнозують зростання попиту на газ у найближчі десятиліття. Це пов'язано з тим, що газ є чистим, економічно конкурентоздатним ресурсом. Проте, до таких прогнозів варто ставитися обережно, оскільки вони були занадто оптимістичними. Так, за даними British Petroleum, протягом 2004-2014рр. споживання природного газу в країнах ЄС, попри прогнози суттєвого зростання, різко скоротилося – з 491 млрд. м³ до 386,9 млрд. м³, або на понад 21%. Цьому сприяло проведення певних заходів з енергозбереження, збільшення споживання альтернативних видів енергії, стрімке підвищення цін на нафту в першій половині 2008р. та їх утримання на рівні \$100-125/барель у 2011-2014рр. Однак, оскільки попит на природний газ є більшим за попит на інші викопні види палива, те, якими будуть подальші зміни механізму ціноутворення на природний газ може істотно вплинути на формування оптової ціни на ресурс, а відтак на рівень роздрібних цін для споживачів і побутових, і промислових.

Якщо говорити про ціну на газ в Україні, то використовується термін «тариф», якій виражає вартість даного блага. Взагалі тариф – це система ставок оплати на виробничі та невиробничі послуги, які надаються населенню, підприємствам, тощо. В нашому випадку тариф – це вартість 1 м³, виражена у грошовій формі, що визначається 1 раз на рік, але за певних обставин може бути зміненою. Тарифи на природний газ встановлюються спеціальним органом, який має назву Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). НКРЕКП функціонує від імені держави, а відповідно, тариф на газ узгоджуються з Кабінетом Міністрів на Верховною Радою України.

Багато років більшість підприємств, які працювали в галузі транспортування, розподілу, постачання, закачування, зберігання та відбору природного газу, були збитковими. Тому, в 2015 році було затверджено Методику визначення та розрахунків на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання [2]. На основі цієї методики, за формулою (1) розраховується тариф, грн/1000 м³.

$$T_t = \frac{НД_t}{V_t} \quad (1)$$

де:

T_t – величина тарифної ставки в році t , грн/1000 м³; $НД_t$ – необхідний дохід, який повинен бути отриманим в році t , тис. грн; V_t – обсяг газу, який планується використати в році t .

Згідно з [2] необхідний дохід – це дохід, що визначається на підставі параметрів регулювання, що мають довгостроковий період дії та має забезпечувати здійснення діяльності з транспортування природного газу у кожному році регуляторного періоду.

Розрахунок прогнозованого необхідного доходу від здійснення діяльності з транспортування природного газу здійснюється щорічно до початку кожного року регуляторного періоду на цей та всі наступні роки цього регуляторного періоду з урахуванням: 1) встановлених НКРЕКП параметрів регулювання, що мають довгостроковий період дії та є незмінними протягом цього регуляторного періоду, а саме: регуляторної норми доходу для регуляторної бази активів, загального показника ефективності для контрольованих операційних витрат; параметра коригування необхідного доходу у зв'язку з недотриманням цільових показників ефективності для обсягів технологічних витрат та нормованих витрат природного газу; 2) прогнозних значень параметрів розрахунку необхідного доходу відповідно до прогнозування соціально-економічного розвитку України, основних макроекономічних показників економічного і соціального розвитку України та основних напрямів бюджетної політики, а саме: індексу споживчих цін; індексу цін виробників промислової продукції; індексу зростання номінальної середньомісячної заробітної плати; 3) інвестиційної програми ліцензіата [2].

Таким чином, необхідний дохід розраховується за формулою (2):

$$HD_t^n = OKB_t^n + OHB_t^n + VTB_t^n + A_t^n + PП_t^n + П_t^n + ПП_t^n \quad 2)$$

де:

OKB_t^n - прогнозовані операційні контрольовані витрати з транспортування природного газу на рік t, тис. грн; OHB_t^n - прогнозовані операційні неконтрольовані витрати з транспортування природного газу на рік t, тис. грн; VTB_t^n - прогнозовані витрати ліцензіата, пов'язані із закупівлею природного газу, що використовується для забезпечення виробничо-технологічних витрат, нормованих витрат природного газу на рік t, тис. грн; A_t^n - прогнозована амортизація на рік t, тис. грн; $PП_t^n$ - прогнозована рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами природного газу територією України, визначена відповідно до Податкового кодексу України, тис. грн; $П_t^n$ - прогнозований прибуток на регуляторну базу активів на рік t після оподаткування, тис. грн; $ПП_t^n$ - прогнозований податок на прибуток на рік t, тис. грн.

Таким чином ціна на газ в Україні формується на основі витратного методу ціноутворення.

Щодо сучасного досвіду в країнах ЄС, то оскільки донині немає єдиного інтегрованого ринку газу, на регіональних ринках діють різні механізми ціноутворення. Історично склалося, що ціни на газ не набували такого розголосу, як ціни на нафту. Проте ситуація змінюється, оскільки з кожним роком збільшуються частка споживання природного газу та обсяги міжнародної торгівлі ним, а різні механізми ціноутворення створюють серйозні комерційні наслідки як для виробників, так і для споживачів. [1]

Найбільші зміни, що відбулися у період 2005-2014рр., стосувалися переходу від типового механізму реалізації природного газу – з прив'язкою до цін на нафту та нафтопродукти (OPE) – на механізм, що ґрунтується на співвідношенні попиту та пропозиції (GOG) (таблиця 1).

Таблиця 1

Типи цінових механізмів реалізації природного газу [1]

Назва	Сутність цінового механізму
Oil Price Escalation (OPE)	Ціна визначається з урахуванням встановленої базової ціни на ресурс із подальшою її індексацією на конкурентні види палива – сиру нафту, газойль, мазут. У деяких випадках при індексації можуть використовуватися ціни на вугілля та електроенергію.
Gas-on-Gas Competition (GOG)	Ціна визначається співвідношенням попиту і пропозиції на ресурс у різні періоди (щоденно, щомісяця, щорічно). Торгівля природним газом здійснюється на транспортно-розподільних вузлах природного газу (наприклад, Henry Hub) або віртуальних хабах (наприклад, NBP).
Bilateral Monopoly (BIM)	Ціна визначається шляхом проведення двосторонніх переговорів і укладення угод між великим продавцем і великим покупцем, з фіксацією ціни на певний період, як правило, один рік. Угода підписується або на рівні урядів країн, або на рівні державних компаній. Переважно за такими контрактами домінує один покупець або продавець і є протилежним механізму GOG, де присутні декілька покупців і продавців.
Netback from Final Product (NET)	Ціна, за якою постачальник продає газ, відображає вартість кінцевого продукту, що виробляє покупець. Такий варіант можливий, коли газ використовується як сировина у хімічній промисловості й є основною змінною витрат під час виробництва кінцевого продукту.
Regulation: Cost of Service (RCS)	Ціна визначається чи схвалюється регулюючим органом або профільним міністерством країни і встановлюється з урахуванням покриття "вартості послуг", включаючи відшкодування по капіталовкладеннях та отримання прийнятної норми прибутку.
Regulation: Social and Political (RSP)	Ціна встановлюється на нерегулярній основі, як правило, профільним міністерством (на політичних/соціальних засадах), з урахуванням покриття зростаючих витрат або збільшення доходу.
Regulation: Below Cost (RBC)	Ціна, що встановлюється, є нижчою середньої вартості видобутку і транспортування природного газу й виконує роль державної субсидії для населення.
No Price (NP)	Газ, що видобувається, надається безкоштовно населенню або промисловим підприємствам як сировина.

Таким чином, ціна на природний газ залежить від цілої низки чинників: попиту і пропозиції, диверсифікації джерел постачань, геополітичної ситуації, рівня податків і зборів, мережевих витрат, витрат на охорону навколишнього середовища, погодних умов тощо.

Список літератури:

1. Маркевич К. Ціноутворення на енергетичних ринках: досвід ЄС та України. / К.Маркевич, В.Омельченко [Аналітична доповідь]. – Київ: Заповіт, 2016. – 56с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/upload/1463751740_file.pdf

2. Постанова НКРЕКП № 2517 від 30.09.2015 «Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання» – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=18010>